

Täysistunto

Torstai 15.4.2021 klo 16.00—18.26

5. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi geenitekniikkalain muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 49/2021 vp

Lähetekeskustelu

Puhemies Anu Vehviläinen: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 5. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään maa- ja metsätalousvaliokuntaan, jolle sosiaali- ja terveysvaliokunnan ja ympäristövaliokunnan on annettava lausunto.

Lähetekeskusteluun varataan enintään 30 minuuttia. Asian käsittelyssä noudatetaan aikataulutettujen asioiden osalta sovittuja menettelytapoja. — Meillä on ministeri paikalla, eli ministeri Kiuru esittelee asian.

Keskustelu

17.14 Perhe- ja peruspalveluministeri Krista Kiuru (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi geenitekniikkalakia. Lainmuutoksella pantaisiin täytäntöön EU:n yleisen elintarvikeasetuksen uudistuksen yhteydessä geenitekniikkadirektiiviin tehdyt muutokset. Uudistuksilla pyritään edistämään muuntogeenisiä organismeja koskevien hakemusmenettelyiden läpinäkyvyyttä EU:ssa sekä tehostamaan hakemuskäsittelyä.

Geenitekniikkalain muutokset koskisivat lupahakemuksia, jotka tehdään muuntogeenisillä organismeilla tehtävistä kentäkokeista sekä niitä sisältävien tuotteiden markkinoinnista. Kentäkokeet... [Hälinää]

Puhemies Anu Vehviläinen: Anteeksi, ministeri Kiuru. — Pyydän, että palaverit käydään salin ulkopuolella. — Ministeri Kiuru, olkaa hyvä, jatkakaa.

...ja tuotteiden saattaminen markkinoille EU:ssa ovat aina luvanvaraisia.

Lisäksi on muistettava, että esitettävät muutokset eivät kuitenkaan koskisi muuntogeenisiä organismeja sisältävien elintarvikkeiden tai rehujen markkinointia. Niiden hyväksyntää kun säännellään EU:ssa erillisellä asetuksella.

Lakiesityksen mukaan luvanhakijan olisi kirjattava geenitekniikan lautakunnalle toimitettavaan hakemukseensa salassa pidettävät tiedot, joiden salassapito ratkaistaan jo ennen tietojen toimittamista komissiolle ja muille jäsenvaltioille ja ennen yleisön kuulemistahakemuksesta. Geenitekniikan lautakunta voisi vahvistaa salassapidon tiedoille, jotka voivat vahingoittaa toiminnanharjoittajan etua. Lautakunta vahvistaisi salassa pidettävät tiedot toiminnanharjoittajan pyynnöstä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 41/2021 vp

Tuotehakemusten ja kenttäkokeiden tiedot olisi jatkossa toimitettava vakiotiedostomuodossa EU:n komission keskitettyyn sähköiseen tietojärjestelmään. Tämä yhtenäistää ja tehostaa hakemusten käsittelyä EU:ssa.

EU-asetuksen täytäntöönpanoon liittyvien muutosten lisäksi muutettaisiin myös geenitekniikkalaissa olevia yleisön kuulemista koskevia säännöksiä. Muuntogeenisillä organismeilla tehtäviä kenttäkokeita koskevaa yleisön kuulemisaikaa lyhennettäisiin 60 päivästä 30 päivään. Kuulemista ei tarvitsisi järjestää lainkaan tilanteessa, jossa kuuleminen voisi vaarantaa ihmisen hengen tai terveyden tai potilaan tietosuojan. Muutokset yhtenäistäisivät kuulemisaikaa muiden EU-jäsenvaltioiden kanssa ja lyhentäisivät hakemuskäsittelyaikojia.

Tarve lyhentää kuulemisaikaa liittyy etenkin muutoksiin geenitekniikan käytön toimintaympäristössä. Geenitekniikkasääntelyn alkuaikoina EU:ssa lähes kaikki kenttäkoehakemukset koskivat muuntogeenisillä kasveilla tehtäviä peltokokeita. Nykyään kuitenkin yli 90 prosenttia hakemuksista koskee kliinisiä lääketutkimuksia, joita tehdään muuntogeenisiä organismeja sisältävillä lääkkeillä tai rokotteilla. Niiden kohdalla yleisön kuuleminen voi joissakin tapauksissa johtaa hoidon viivästymiseen tai yksilön terveystietojen paljastumiseen. Lakimuutoksen valmistelussa onkin jouduttu punnitsemaan keskenään kansalaisten oikeuksia terveyteen, yksityisyydensuojaan ja ympäristötietoon ja toisaalta riittävään kuulemiseen.

Arvoisa puhemies! Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian. Vakiotiedostomuotoja koskevat säännökset tulisivat kuitenkin voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana, koska EU:n keskitettyä sähköistä tietojärjestelmää koskeva valmistelu on vielä kesken komissiossa. — Kiitos.

Puhemies Anu Vehviläinen: Ja nyt edustaja Harjanne.

17.18 Atte Harjanne vihr: Arvoisa rouva puhemies! Kiitos ministerille esittelystä. Tässä esityksessähän tosiaan EU:n asetuksen pohjalta tehdään muutoksia tiedon toimittamiseen ja kuulemisaikoihin. Perustelujen perusteella sanoisin, että ne ovat varsin selkeitä ja kannatettavia muutoksia, mutta ajattelin, kun geenitekniikkalaki on kyseessä, itse aiheesta muutaman sanan sanoa.

Geenimuuntelu on yksi teknologia tai oikeammin joukko teknologioita muiden teknologioiden joukossa, ja sellaisena sitä tulisi myös säädellä. Ruokajärjestelmä on kestävä siirtymän tarpeessa sekä sen luontovaikutusten että ilmastopäästöjen osalta, ja siihen tarvitaan monenlaisia keinoja, jotta meidän tulevaisuuden ruokajärjestelmämme on sellainen, että planeetta sen tällä väestöllä kestää. Geenimuuntelu on yksi tapa parantaa sitä — ei mikään hopealuoti, mutta työkalu, joka on syytä olla siellä pakissa mukana.

Euroopan unioni on kuitenkin erittäin tiukka geenimuuntelun sääntelyn suhteen, ja osin myös kansalaisilmapiiri taitaa Euroopan unionin piirissä olla melko kriittinen. Tässä on tekemisen paikka, ja nämä tilastot, joihin ministerikin tässä jo viittasi, kertonevat käsittääkseni siitä, että elintarvikepuolella Euroopan unionissa geenimuuntelun tutkimus ja siihen panostukset ovat hyvin pieniä, koska se on niin vaikeata tehdä. Ja käytännössä se rajaa erityisesti pieniä ja keskisuuria toimijoita kokonaan — tekee niiden aseman kasvinjalostuksessa, elintarvikejalostuksessa hyvin vaikeaksi täällä — ja tässä tietysti se tarkoittaa osin myös sitä, että EU on globaalisti takamatkalla.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 41/2021 vp

Tuore EU-selonteko valtioneuvostolta korostaa, että EU:n tavoitteiden ja toimien tulee pohjautua tutkittuun tietoon, olla tiedepohjaisia, ja tämä on yksi teemoista. Toivoisin, että hallitus hyvin aktiivisesti potkisi Euroopan unionin geenimuunteluun liittyvää sääntelyä tieteellisempään suuntaan, niin että tämäkin joukko teknologioita saataisiin yhteiskunnan hyödyksi Suomessa, Euroopassa ja maailmalla. — Kiitos.

Puhemies Anu Vehviläinen: Edustaja Viljanen.

17.20 Heidi Viljanen sd: Arvoisa rouva puhemies! Käsittelemme nyt siis hallituksen esitystä geeniteknikkalain muuttamisesta. Tämä liittyy EU:n yleiseen elintarvikeasetuksen uudistukseen. Geeniteknikkaahan käytetään hyödynnettäessä sitä muun muassa elintarvikkeiden ja lääkkeiden tuotannossa, tutkimustoiminnassa ja diagnostiikassa. Geeniteknologian käyttöä säädellään geeniteknikkalailla, jota nyt ollaan muuttamassa, ja sosiaali- ja terveysministeriö ohjaa ja valvoo geeniteknikan käyttöä. Geeniteknikkalailla pyritään nimenomaan säätelemään geeniteknologian turvallista käyttöä, ympäristönsuojelua sekä ihmisille ja eläimille koituvien terveyshaittojen torjuntaa.

Keskeisenä tässä ehdotuksessa on nyt niin sanottuihin kenttäkokeisiin ehdotetun kuulemisajan muutokset. Kuten ministeri esittelypuheenvuorossaan totesi, kenttäkokeet voivat olla esimerkiksi viljelykasvien peltokokeita tai kliinisiä lääketutkimuksia. Ja nykyään todella onkin niin, että yli 90 prosenttia hakemuksista koskee nimenomaan kliinisiä lääketutkimuksia, joita tehdään muuntogeenisiä organismeja sisältävillä lääkkeillä tai rokotteilla.

Nyt ehdotetaan siis, että lyhennetään muuntogeenisillä organismeilla tehtäviä kenttäkokeita koskevaa yleisön kuulemisaikaa 60 päivästä 30 päivään. Esitys vaikuttaa hyvältä, sillä sillä pyritään harmonisoimaan kuulemisaikaa muiden EU-jäsenvaltioiden kanssa ja lyhentämään geeniteknikkalain mukaisia lupamenettelyjä. Tämä ennen muuta parantaisi Suomen kilpailukykyä kliinisten lääketutkimusten järjestämisessä. Mikäli kyseessä olisi kiireellinen lääkinnällinen toimenpide tai tutkimus tai hoito, jonka avulla pyritään turvaamaan ihmisen henki ja terveys, ehdotetaan näistä kuulemisajoista luopumista kokonaisuudessaan. Ja kaikkiaan valmistelun aikana ilmennyt on, että tähän kuulemisaikojen lyhentämiseen suhtaudutaan pääosin hyväksyvästi. Näinä aikoina näen, että tämä on tärkeä ja edistettävä asia.

Puhemies Anu Vehviläinen: Edustaja Elo.

17.23 Tiina Elo vihr: Arvoisa rouva puhemies! Kyseessä on tosiaan lähinnä teknisluonteinen muutos geeniteknikkalakiin, jolla toimeenpannaan EU-lainsäädäntöä.

Geeniteknologia on ala, joka kehittyy valtavalla vauhdilla. Lainsäädäntö on pysynyt pääpiirteissään samana 90-luvun alusta asti, mutta toimintaympäristö on muuttunut EU:ssa huomattavasti varsinkin viimeisen kymmenen vuoden aikana. Uutena ovat nousseet etenkin muuntogeenisiä organismeja sisältävät lääkkeet ja rokotteet, kun aiemmin tämän lainsäädännön piirissä olivat lähinnä geenimuunnellut viljelykasvit. Ja kuten täällä on todettu, tavoitteena on helpottaa ja yhtenäistää hakemusten käsittelyä ja helpottaa viranomaisyhteistyötä EU:n alueella.

Hallituksen esityksessä muutetaan salassapitoa koskevia säädöksiä. Toimivaltainen viranomainen voisi kuitenkin julkistaa näitäkin, jos se on välttämätöntä ihmisten terveyden,

Pöytäkirjan asiakohta PTK 41/2021 vp

eläinten terveyden tai ympäristön suojelemiseksi. Tämä on tärkeää avoimuuden ja kansalaisten tiedonsaannin kannalta.

Toinen muutos liittyy yleisön kuulemiseen. Suomessa on EU:n pisin kuulemisaika, 60 vuorokautta, ja tämä osaltaan pidentää lupakäsittelyaikoja. Nykyään 90 prosenttia EU:ssa suoritettavista gmo-kenttäkokeista on kliinisiä lääketutkimuksia tai potilaan hoitoa gmo-valmisteilla, joilla ei vielä ole myyntilupaa. Nyt tässä hallituksen esityksen valmistelussa on punnittu toisaalta kansalaisten oikeuksia ympäristötietoon ja toisaalta terveyteen ja tietosuojaan ja esitetään tämän punninnan lopputuloksena, että tätä yleisön kuulemistä kenttäkokeissa lyhennetään 30 päivään ja kuulemisista luovutaan, jos on kyse kiireellisistä lääkinnällisistä toimenpiteistä, tutkimuksesta tai hoidoista, joiden tarkoituksena on ihmisen hengen tai terveyden turvaaminen.

Arvoisa puhemies! On tärkeää, että tässäkin muutoksessa turvataan kansalaisten ympäristöoikeudet, tiedonsaantioikeudet ja oikeus hakea muutoksia. Kuulemisajan lyhentäminen vaikuttaa perustellulta eikä ole aiheuttanut ristiriitaisia näkemyksiä, mutta on pidettävä huoli siitä, että tieto kuulemisista on helposti saatavissa, jotta halukkaat ehtivät perehtyä asioihin ja tarvittaessa hakea muutosta. Tähän on lain toimeenpanossa kiinnitettävä huomiota. Ympäristövaliokunnassa käymme tämän vielä läpi viivytyksettä mutta huolella, kun annamme asiasta lausunnon.

Puhemies Anu Vehviläinen: Edustaja Lindén.

17.25 Aki Lindén sd: Arvoisa rouva puhemies! Meillä on täällä eduskunnassa hyvin laaja-alaisesti erilaisia lakeja, ja toiset niistä herättävät suuria intohimoja ja voimakassanaisia keskusteluja — viittaampa vaikka ravintoloiden aukioloon taikka taksiliikenteeseen taikka liikennemäärärahoihin eri puolilla Suomea. Mutta sitten meillä on täällä erittäin vaativaa lainsäädäntöä, ja tuolla paperitulosteina ne ovat yleensä 200-, 300-, jopa 500-sivuisia monimutkaisia asioita. Tässä ministeri on esitellyt tämän nyt käsillä olevan hallituksen esityksen erinomaisesti, ja kollegat Harjanne, Viljanen ja Elo omalta osaltaan ovat täydentäneet tätä esittelyä.

En käy uudelleen läpi, mitä tämä laki nyt sisältää, mutta kun ministeri on paikalla, niin haluaisin ministeriltä ihan lyhyen yleisluontoisen näkemyksen: Tähän samaan aihekokonaisuuteen liittyy geeniteknikkalaki, toisiolaki, laki lääketieteellisestä tutkimuksesta, laki kliinisestä lääketutkimuksesta ja biopankkilaki, ja ne ovat kaikki jollakin tavalla työn alla tällä hetkellä. Ymmärrän, että tässä tilanteessa ei nyt ole mahdollista mitään laajaa katsusta näistä esittää, mutta kun mainitsin nämä viisi lakia tässä, kysyisin ihan lyhyesti ministeriltä: eikös nyt ole vai onko niin, että eräät näistä ovat hyvin pitkälle jo valmistelussa, eräät ovat meille tulleet käsittelyyn ja eräitä suunnitellaan käsiteltäväksi mutta nämä liittyvät toisiinsa ja ovat kaiken kaikkiaan varsin monimutkainen ja vaativa lakitekniinen ja juridinen ja lääketieteellinenkin kokonaisuus? — Kiitoksia.

Puhemies Anu Vehviläinen: Edustaja Laiho.

17.27 Mia Laiho kok: Arvoisa puhemies! Meillä on käsittelyssä laki geeniteknikkalain muuttamisesta. Siinä esitetään muun muassa kuulemisaikojen lyhentämistä, ja tämä on kannatettava esitys. Nykyisin kuulemisaika on 60 vuorokautta, ja sitä ehdotetaan lyhennettävän 30 vuorokauteen. Tämä nopeuttaa ja parantaa kliinisen lääketutkimuksen ja muunto-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 41/2021 vp

geenisten organismien tutkimuksen toteuttamisedellytyksiä ja mahdollistaa sellaiset lääketieteelliset toimenpiteet ja tutkimustoimenpiteet, jotka vaativat kiireellistä tutkimusta ihmisen hengen tai terveyden pelastamiseksi. Samaan aikaan on tärkeää kuitenkin riittävästi informoida, viestiä näistä tutkimuksista niin, että kansalaisilla, joihin ne liittyvät, on mahdollisuus vaikuttaa niiden etenemiseen, jos on tarvetta.

Täällä edustaja Lindén nosti nämä eri lait, mitkä liittyvät kliiniseen lääketutkimukseen. Tämä on todellakin aikamoinen viidakkotutkimus tietää ylipäänsä, mitä eri lakeja tulee noudattaa, ja niissä on jonkin verran jopa ristiriitaisuuksia keskenään. Sen takia kysyisin myöskin tätä vähän samaa asiaa ministeri Kiurulta: onko tästä tulossa nyt jotain sellaista kokonaisuudistusta, jossa katsottaisiin, että nämä lait olisivat paremmin yhteen sopivia ja helposti myöskin löydettävissä ja myöskin tulkittavissa samansuuntaisesti kentällä? Meidän on tietenkin tärkeää Suomeen saada mahdollisimman paljon tutkimusta ja olla myöskin hyvänä tutkimus- ja innovaatioalustana, ja jos meidän byrokratiamme on kovin jäykkää ja monimutkaista, niin se ei houkuttele tänne yrityksiä, toisaalta myöskin karkottaa tutkijoita tutkimuksen parista. Ja toki me haluamme mahdollisimman paljon nimenomaan suomalaisia tutkijoita tekemään täällä tutkimusta ja myöskin sitten jäävän Suomeen tekemään sitä.

Puhemies Anu Vehviläinen: Edustaja Kivelä.

17.30 Mai Kivelä vas: Arvoisa puhemies! Tässä tosiaan on kyse EU-elintarvikeasetuksen täytäntöönpanosta ja harmonisoinnista EU-lainsäädännön kanssa, eli tällainen suhteellisen tekninen asia. Kiitos ministerille! Minusta esittelit tämän hyvin.

Itse kävin myös tämän lausuntokierroksen lausunnot läpi, ja niissäkin pääsääntöisesti todettiin, että tämä on huolellisesti valmisteltu esitys ja kannatettava sellainen. Eli kovin ristiriitaisesta asiasta tässä ei ole kyse, vaikka geenitekniikka toki on tällainen kontroversiaali aihe. Mutta kun täällä nostettiin esille esimerkiksi ruokajärjestelmäkysymykset, niin kuitenkin minun mielestäni on tärkeää mainita, että tämä esityshän ei koske gm-elintarvikkeita eikä rehuja, eli sikäli ne ruokajärjestelmäkysymykset menevät ehkä vähän tämän esityksen ulkopuolelle, ja ministeri myös toi tämän esittelyssään esille.

Minulla itselläni oikeastaan olisi kaksi ehkä vähän tällaista spesifimpää huomiota, jotka liippaavat tätä esitystä.

Ensimmäinen on näihin salassapitoa koskeviin säädöksiin, kun STM on tuonut esille, että tieteellisiin paneeleihin ja selvityksiin osallistuneiden henkilöiden nimet ovat julkisia, kuten toki lähtökohtaisesti julkisuuslain mukaan ovatkin, mutta sitten koe-eläintoimintaan ja toksisuustesteihin osallistuvien nimet salataan. Toki eläinkokeiden suhteen ainakin tälläkin hetkellä on jo, että tekijöiden nimet piilotetaan, ja toki näin voi ollakin, mutta itse haluaisin tässä yhteydessä nostaa esille sen, että minusta on hieman ongelmallista, ja lainsäätäjänä pohdituttaa se, että meillä on yhteiskunnassa sellaista toimintaa, joka nähdään niin kontroversiaalina, että sen toiminnan harjoittajien täytyy piilottaa omat nimensä silloin, kun he tätä toimintaa tekevät.

Eli aika suuri tällainen eettinen ristiriita tässä tietenkin on. Sen takia haluaisin samalla muistuttaa siitä, että koko EU, Suomi mukaan lukien, on sitoutunut pääsemään eläinkokeista eroon. Ja nyt kun täällä on useampikin ministeri paikalla, niin itse ainakin toivoisin, että me saataisiin luotua sellainen kansallinen suunnitelma, jolla me [Puhemies koputtaa] edistetään näitä eläinkokeille vaihtoehtoisia menetelmiä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 41/2021 vp

Toinen oli [Puhemies koputtaa] tämä edustaja Elon nostama kansalaisten ympäristöoikeudet, josta olen samaa mieltä. — Kiitos.

Puhemies Anu Vehviläinen: Ja tähän loppuun ministeri Kiuru, 3 minuuttia.

17.34 Perhe- ja peruspalveluministeri Krista Kiuru: Arvoisa puhemies! Tässä oli todella hyviä evästyksiä, ja varmaan valiokuntakäsittelyssäkin vielä sitten käyntejä näitä läpi.

Mutta ehkä muutama näkemys, kun tässä nyt Kivelä totesi noista salassapitosäännöksistä. Ajattelen, että se liikkumatila taitaa olla aika pieni, mutta annetaan valiokunnan tätäkin asiaa katsoa.

Kun edustaja Lindén sen sijaan kysyi tästä isommasta kuvasta, niin siitä muutama sana vielä.

Silloin kun tämä yleinen elintarvikeasetus vuonna 2017 otettiin EU:ssa työn alle, niin silloinhan nimenomaan otettiin tämä työn alle vähän samoilla perusteilla kuin tuo lista erilaisia lakiehdotuksia, joita meillä on tulossa ja joita on jo vuosia Suomessakin edesautettu. Näille kaikille yhteinen nimittäjä on itse asiassa ollut se, että on lähdetty hakemaan tavoitteiden kautta selkeämpää ja selkeästi vakaampaa ja ennustettavaa sääntelykehystä näissä asioissa.

Mutta samaan aikaan on sanottava, että on lähdetty hakemaan myöskin kasvua ja työllisyyttä. Ja meidän yhteiskuntamme jonkinlainen pitkäaikainen haaste on ollut se, että hallituspuolelta riippumatta tässä kokonaisuudessa on ollut tosi paljon kiviä kengässä. Ei ollut helppoa myöskään tuoda eduskuntaan näitä asioita päätettäväksi, koska olen katsonut, että on ollut jo aikaisempia yrityksiä saada asiat läpi ja sitten on palattu takaisin lähtöpesään — ja näitä ei kannata monta kertaa tehdä, vaan meidän pitäisi pyrkiä siihen, että me saataisiin sitten kerralla priimaa. Ja sen osalta tämä valmistelu on vielä käynnissä monissa näissä kokonaisuuksissa.

Minusta ehkä on sanottava, että toisiolokia joudutaan vielä remppaamaan. Näissä muissa kokonaisuuksissa on se, että pitäisi kertaalleen ne nyt edes saada tänne kunnolla käsittelyyn niin, että se työ kestää sitten loppuun. Yritämme onnistua näissä paremmin. Kysymys ei ole vain ajan riittävyydestä korona-aikana — näillä on eri valmistelijat kuin näillä meidän korona-asioilla: kyllä siinä on niin paljon ollut kiviä käännettävänä, että aina vaan tulee uusia ongelmia eteen. Mutta olemme pyrkineet myös tätä kokonaisuutta edesauttamaan.

Kyllä minä pidän aivan olennaisina biopankkilakia ja tätä geenitekniikkalakikokonaisuutta, jotka liittyvät myöskin siihen terveysalan kasvun ohjelmaan, jota me olemme täällä yhdessä kovin paljon edistäneet. Eli siltä osin me tarvitsemme myöskin vakautta siihen, että terveysalan kasvua voidaan edistää, ja nämä tarjoaisivat meille siihen mahdollisuuden. Olisin myös valmis arvioimaan toisiolokia myöskin sen käytännön toimivuuden näkökulmasta. Eli näitä asioita ollaan sitten katsomassa myöhemmin. Mutta kokonaisuuteen nämä liittyvät ja kaikilla on yhteinen tema, sen työllisyyden ja kasvun edistäminen myös tällä terveysalalla. — Kiitos.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin maa- ja metsätalousvaliokuntaan, jolle sosiaali- ja terveysvaliokunnan ja ympäristövaliokunnan on annettava lausunto.